

ВСТУП

Під час проведення іспиту з методології наукових досліджень замість ЄВВ в очній або дистанційній формі взаємодія між членами комісії та вступниками здійснюється безпосередньо в аудиторії або в режимі відеоконференції, організованої на платформах Zoom або Google Meet. Додатково можуть використовуватися система управління навчанням Moodle, а також електронна пошта. Дистанційна взаємодія між екзаменаторами та вступниками здійснюється виключно в синхронному режимі.

Під час виконання завдань вступного випробування вступники зобов'язані дотримуватися вимог академічної доброчесності. Порушенням академічної доброчесності вважається використання вступником довідників, словників, посібників, підручників, монографій, інших письмових або друкованих матеріалів, електронних та інших джерел інформації, які можуть слугувати підказками. Екзаменатори під час складання вступного випробування проводять контроль дій вступників. У разі складання вступного випробування у дистанційній формі протягом усього часу випробування у вступника повинні бути ввімкнені відеокамера та мікрофон, а присутність інших осіб у кімнаті, де вони перебувають, заборонена. Якщо екзаменатори виявлять, що вступник порушує вимоги академічної доброчесності, то як результат випробування йому виставляється незадовільна оцінка. Про це екзаменаторами складається відповідний акт. Для участі у відеоконференції вступники повинні мати смартфон або комп'ютер з камерою та мікрофоном, а також встановлене відповідне програмне забезпечення та надійний Інтернет зв'язок. **Забезпечення вищезазначених умов є обов'язком вступника.**

Для участі вступника у випробуванні необхідно забезпечити ідентифікацію його особи. Перед початком вступного випробування в очній формі особа кожного вступника ідентифікується за документом, що посвідчує особу. Член предметної комісії фіксує присутність вступника відповідно до списку осіб, допущених до вступного випробування. У разі відсутності такого документа вступник до вступного випробування не допускається. У разі складання вступного випробування в дистанційній формі ідентифікація проводиться після входу вступників до відеоконференції. Для ідентифікації вступник через засоби відеозв'язку має продемонструвати документ, що посвідчує його особу (паспорт / закордонний паспорт), а також назвати своє прізвище, ім'я та по батькові. Екзаменатори повинні чітко побачити фото в документі та мати змогу прочитати прізвище, ім'я та по батькові вступника, а також номер документа. Кожен вступник, учасник відеоконференції Zoom або Google Meet, має бути підписаний у системі під своїм ім'ям та прізвищем (українською мовою або латиницею).

ПРОГРАМА ІСПИТУ

РОЗДІЛ 1.

НАУКА ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Феномен науки. Наука як складова культури (соціокультурний феномен). Відмінності науки від інших складових культури. Наука та філософія, наука та релігія, наука та мистецтво. Наука як основний засіб отримання нового об'єктивного знання. Наука як система знань (теорії, закони, гіпотези, поняття, наукові методи). Наука як дослідницька (пізнавальна) діяльність. Види наукової діяльності (згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»). Наука як соціальний інститут.

Характерні ознаки та функції науки. Критерії науковості, які відрізняють науку від інших форм знання: об'єктивність та предметність; системність; є можливість перевірки; раціональність; доказовість; обґрунтованість і достовірність результатів; орієнтація на передбачення; наявність понятійно-категоріального апарату та власної методології. Основні функції науки: пізнавальна, евристична, практична (виробнича), світоглядна, соціальна, культурно-виховна, освітня. Сучасні підходи до класифікації наук: за цілями дослідження (фундаментальні, прикладні, розробки), за предметом (природничі, технічні, суспільні, гуманітарні). Наука, ненаука і псевдонаука, проблема демаркації.

Наука, ненаука, псевдонаука, протонаука. Наука та доказовість, несуперечливість емпірично встановленим фактам, відтворюваність результатів. Науковий скептицизм.

Структурні елементи науки, їхня характеристика. Поняття об'єкта і суб'єкта науки, їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Науковий факт, поняття, термін, категорія, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія, закон, закономірність, науковий принцип.

Організація наукової діяльності в Україні. Закони України «Про наукову і науково технічну діяльність», «Про вищу освіту». Основні питання наукової діяльності, що регулюються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту». Третій рівень вищої освіти – кваліфікації, ступені, основні вимоги до компетентностей і результатів навчання.

Розуміння наукового дослідження. Поняття «наукове дослідження». Історичний, прагматичний, теоретичний, соціальний контекст поняття «наукове дослідження». Зв'язок поняття «наукове дослідження» з іншими поняттями: знання, інформація, розвідка, пошук, відкриття, винахід, прогрес тощо. Значення та функції наукових досліджень у сучасному суспільстві. Наукове дослідження та інші види отримання інформації або розв'язання проблем: практичний і теоретичний досвід, інстинктивні дії, навчання, дії навмання тощо. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження як основні форми наукової діяльності.

Наукове дослідження як процес. Визначення проблеми дослідження. Підготовка, виконання дослідження. Оприлюднення, обговорення й

уточнення результатів як стадій (етапів) науково-дослідного процесу.

Класифікації наукових досліджень. Класифікація за сферою використання результатів (за цільовим призначенням). Класифікація за методами дослідження. Класифікація за джерелом фінансування. Класифікація за зв'язком з суспільним виробництвом. Класифікація за тривалістю дослідження. Класифікація за стадіями дослідження. Класифікація за кількістю науковців, які працюють над дослідженням (одиночне, групове). Класифікація за кількістю задіяних наукових галузей (одна, комплексне або big science).

Відкрита наука. Поняття відкритої науки (UNESCO). Визначення поняття «відкрита наука». Наукова комунікація.

Складові відкритої науки. Відкриті наукові знання. Відкрита наукова інфраструктура. Відкрита участь соціальних суб'єктів. Відкритий діалог з іншими системами знань.

Цінності та принципи відкритої науки. Цінності відкритої науки. Принципи відкритої науки.

Переваги і ризики відкритої науки. Переваги відкритої науки. Ризики відкритої науки.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО МЕТОДОЛОГІЮ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Загальна характеристика методології. Широке та вузьке розуміння методології. Поняття методології науки. Методологія науки в широкому й вузькому значеннях. Головна мета методології науки. Методологічна основа наукового дослідження. Методологія як загальна система і галузь теоретичних знань та уявлень. Методологія як система найбільш загальних принципів пізнання. Методологія як вчення про правила мислення. Методологія як вчення про науковий метод. Описова, нормативна, критична, прогностична функції методології науки. Роль методології науки в забезпеченні об'єктивності та надійності наукових досліджень. Міждисциплінарність у сучасній методології. Структура методології за змістом (принципи, парадигми, цінності, теорії, поняття, методи, прийоми).

Поняття методу і методики: спільне та відмінне. Поняття методу. Визначення методу як способу досягнення певної мети, вирішення конкретного завдання. Класифікація методів за типом знання, рівнем пізнання, методологією дослідження, способом організації наукового дослідження. Характеристика методів (емпіричні, теоретичні, загальнонаукові, конкретно-наукові). Ознаки наукового методу: об'єктивність, надійність, валідність, детермінованість, результативність, адекватність. Поняття методики. Визначення методики як сукупності конкретних прийомів і процедур застосування певного методу. Структура методики: мета, завдання, об'єкт, предмет, методи, інструменти, процедури, критерії оцінювання результатів). Вимоги до методики: адаптивність, відтворюваність результатів, ефективність. Спільне та відмінне між методом і методикою.

Структура змістовної методології. Філософська методологія як рівень методології науки. Загальнонаукова методологія. Загальнонаукові підходи, загальнонаукові принципи, загальнонаукові поняття. Конкретно-наукова методологія.

Основні методологічні принципи наукових досліджень. Основні методологічні принципи наукових досліджень (об'єктивність, всебічність, сутнісний аналіз, єдність історичного і логічного, доказовість, альтернативність, системність).

Характеристика деяких методологічних підходів. Системний підхід як загальнонауковий підхід (сутність, основні вимоги до використання). Поняття системи і структури. Системний аналіз. Характеристика аксіологічного підходу в контексті цінностей наукового знання, наукової діяльності, цінностей вченого.

Наукове пізнання як основа наукових досліджень. Наукове пізнання та його ознаки. Наукове пізнання як відносно самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність. Компоненти наукового пізнання: мета (цілі) пізнання; пізнавальна діяльність суб'єктів; об'єкти пізнання; предмет пізнання; методи та засоби пізнання; логічні форми та мовні засоби пізнання; результати пізнання. Принципи наукового пізнання: принцип об'єктивності; принцип пояснення множини досліджуваних явищ за допомогою небагатьох загальних уявлень; принцип достатньої повноти обґрунтування; принцип системності; принцип єдності аналізу й синтезу; принцип єдності історичного й логічного; принцип сходження від абстрактного до конкретного.

Рівні наукового пізнання (теоретичний, емпіричний). Емпіричний рівень як рівень наукового пізнання. Дослідницькі операції: спостереження за об'єктами; фіксація фактів; проведення експериментів; встановлення емпіричних співвідношень і зв'язків між окремими явищами. Специфіка емпіричного знання. Пізнання об'єкта з боку зовнішніх зв'язків; обмеженість сфери застосування отриманого знання. Поняття наукового факту. Факти дійсності і факти науки. Науковий факт як знання про подію або явище, достовірність яких доведена; знання, отримане під час спостережень і експериментів. Роль фактів у науковому пізнанні: створення емпіричної бази для висунення гіпотез і побудови теорій; вирішальне значення в підтвердженні гіпотез (теорій) або їх спростуванні. Теоретичний рівень пізнання дійсності. Проблеми і наукові припущення (гіпотези), що базуються на фактах, а також засновані на них закони, принципи і теорії. Специфіка теоретичного знання. Створення систем знань, теорій, у яких розкриваються загальні зв'язки, формулюються закони; переважає раціональний момент пізнання; відображаються явища і процеси з боку їхніх універсальних внутрішніх зв'язків і закономірностей; систематизуються досліджувані об'єкти. Поняття наукової теорії. Теорія як найбільш розвинена форма наукового пізнання. Теорія як сукупність доведених і об'єднаних в єдину систему понять, категорій, законів, принципів, концепцій, що узагальнено відображають певну область дійсності. Наукова теорія як сукупність понять і суджень стосовно деякої предметної сфери, об'єднаних у єдину систему знань за допомогою

певних логічних принципів. Функції теорії (синтетична, пояснювальна, методологічна, прогностична, практична).

Методи наукових досліджень. Метод як обґрунтована та ефективна система дій для досягнення певних цілей. Метод як засіб отримання наукового знання, як спосіб організації пізнавальних процедур, як система пізнавальних прийомів. Функції методу. Питання залежності результатів дослідження від методу. Основні функції методу (пізнавальна, експериментально-дослідницька, аналітична, інструментальна). Об'єктивність і суб'єктивність у виборі методів дослідження. Поняття «методологічного негативізму», «методологічного анархізму» та «методологічної ейфорії». Зумовленість результатів дослідження від обраних методів.

Характеристика емпіричних методів наукового пізнання. Спостереження як метод наукового дослідження. Основні вимоги до спостереження, його переваги й недоліки. Метод порівняння. Умови (вимоги до порівняння) і завдання порівняння. Види порівнянь. Метод вимірювання. Вимірювання як визначення числового значення. Основні елементи вимірювання. Поняття похибки вимірювань. Експеримент як метод наукового дослідження. Етапи експерименту.

Характеристика теоретичних методів наукового пізнання. Аксиоматичний метод. Гіпотетико-дедуктивний метод. Гіпотеза і дедукція, виведення висновків. Абстрагування і конкретизація. Метод сходження від абстрактного до конкретного. Основні етапи застосування. Історичний та логічний метод, специфіка його застосування.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Елементи наукового дослідження. Поняття актуальності наукового дослідження (потреба у вирішенні конкретної наукової та/або прикладної проблеми). Етапи визначення теми наукового дослідження: огляд літератури, можливості та ресурси дослідника, теоретичне та практичне значення очікуваних результатів. Визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, розуміння відмінності між цими поняттями. Поняття наукової новизни: відкриття, уточнення та доповнення наявних знань, удосконалення наявних моделей чи технологій тощо.

Пошук й опрацювання наукової інформації. Інформація: сутність, властивості. Поняття інформації та її ролі в науковому дослідженні. Основні властивості наукової інформації: адекватність, релевантність, правильність, точність, актуальність. Основні функції наукової інформації: кумулятивна (накопичення знань), комунікативна (передача знань), культурологічна (збереження культурної спадщини), соціальної пам'яті (фіксація досвіду).

Класифікація джерел інформації. Первинні джерела інформації. Вторинні джерела інформації.

Науковий пошук інформації. Бібліотечні каталоги (традиційні та електронні). Інформаційно-пошукові системи, ресурси мережі Інтернет (електронні наукові видання, бази даних, репозиторії, архіви).

Штучний інтелект у наукових дослідженнях. Застосування штучного інтелекту (автоматизація пошуку та швидкої обробки великих обсягів інформації, автоматизація рутинних завдань). Проблеми використання штучного інтелекту (академічна доброчесність, порушення авторських прав, вигадування даних, непрозорість методик).

Методологічна культура. Академічна доброчесність **Методологічна культура й етика наукової діяльності.** Поняття методологічної культури. Ознаки методологічної культури: методологічність, методологічна рефлексія, методологічна грамотність, методологічна компетентність, культура роботи з інформацією. Основні принципи етики наукової діяльності: об'єктивність та неупередженість; відповідальність за результати досліджень; повага до інтелектуальної власності; уникання конфлікту інтересів. Академічна доброчесність. Принципи академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, прозорість). Види порушень академічної доброчесності: плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація, списування, обман, хабарництво. Відповідальність за порушення академічної доброчесності.

РОЗДІЛ 4. ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Публікації як спосіб представлення наукових досліджень **Поняття наукової публікації.** Наукова публікація як структурована презентація наукового дослідження, що містить пояснення сутності певної наукової проблеми, методи й результати її дослідження, науково обґрунтовані висновки. Функції наукових публікацій: оприлюднення результатів наукової роботи; встановлення пріоритету автора; свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми; підтвердження достовірності основних результатів, новизни і наукового рівня дослідження; підтвердження факту апробації та впровадження результатів; фіксації завершення певного стану дослідження або роботи в цілому; забезпечення наукової спільноти первинною науковою інформацією.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бруй, О. (2021). Відкрита наука: виклики та перспективи. Режим доступу: <https://upc.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/12/OpenScience.pdf>
2. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.
3. Ковтун Н. Методологія наукових досліджень: навч.-метод. посіб. для магістрантів спеціальності 033 Філософія. Вид. 2-ге, допов. і доопрац. Житомир, 2024. 130 с. Режим доступу: <https://eprints.zu.edu.ua/39719/7/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D1%82%>

[D1%83%D0%BD%20%D0%9D_%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1_%20%D0%9C%D0%9D%D0%94_24.pdf](https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/1bcf27ff-03bd-44fa-953a-3ea9bfb22d0f/content) (дата звернення: 13.04.2026).

4. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с. . Режим доступу: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/1bcf27ff-03bd-44fa-953a-3ea9bfb22d0f/content> (дата звернення: 13.04.2026).
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
6. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 № 892-р. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 223. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
7. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 13.04.2026).
8. Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату / О. Рижко. Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника . 2016. № 8. С. 134-150. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lmnbyivs_2016_8_12 (дата звернення: 13.04.2026).
9. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібник. Київ: НУХТ, 2022. 385 с.
10. Староста В. І. Методологія наукових досліджень: навч.-метод. посіб. для самост. роботи здобувачів освіти / В. І. Староста. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2023. Вид. 2-е, випр. і доп. 72 с.
11. UNESCO Recommendation on Open Science : adopted by the General Conference at its 41st session, Paris, 9–24 November 2021 / UNESCO. Paris: UNESCO, 2021. 34 p. DOI: <https://doi.org/10.54677/MNMMH8546>
Режим доступу:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en> (дата звернення: 13.04.2026).

ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ

Яка з перелічених платформ є прикладом репозиторію відкритого доступу? (5 балів)

- а) Scopus
- б) Web of Science
- в) arXiv
- г) LinkedIn

Що таке наукова комунікація у відкритій науці? (5 балів)

- а) Внутрішня переписка між науковцями
- б) Вільна передача знань між навчальними установами
- в) Обговорення між науковцями та суспільством
- г) Публікація результатів досліджень в наукових журналах

Що відрізняє метод від методики в науковому дослідженні? (5 балів)

- а) Методика є ширшою за метод
- б) Метод це спосіб, методика – інструкція його реалізації
- в) Методика це рівень пізнання, метод – рівень результату
- г) Методика – це теоретичне узагальнення

Критерії оцінювання

Іспит з методології наукових досліджень замість ЄВВ проводиться в письмовій формі та передбачає виконання 28 тестових завдань. Для складання фахового іспиту відводиться 45 хвилин.

Правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в 5 (п'ять) балів. **Неправильна відповідь** на одне тестове завдання оцінюється в 0 (нуль) балів.

Якщо вступник набрав **не менше 25 тестових балів (правильна відповідь на 5 тестових завдань)**, то загальна сума балів переводиться у рейтингову шкалу 100-200 згідно з Таблицею переведення тестових балів ЄВВ з методології наукових досліджень для вступу для здобуття ступеня доктора філософії / доктора мистецтв на основі НРК7 до шкали 100 – 200 (Таблиця 13 Додатку 5 до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році).

Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо оцінка фахового вступного випробування у рейтингу складає **не менше 100 балів**. У разі якщо вступник отримав оцінку **менше ніж 100 балів**, комісією ухвалюється рішення про негативну оцінку («незадовільно»).

Максимальна кількість балів за роботу – 100 тестових балів, що відповідає **200 балам рейтингу** (Таблиця 13 Додатку 5 до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році).

Таблиця переведення тестових балів ЄВВ з методології наукових досліджень для вступу для здобуття ступеня доктора філософії / доктора мистецтв на основі НРК7 до шкали 100 – 200

Тестовий бал	Бал за шкалою 100-200	Тестовий бал	Бал за шкалою 100-200	Тестовий бал	Бал за шкалою 100-200
25	100	51	134,5	76	168
26	101	52	136	77	169
27	102,5	53	137	78	170,5
28	104	54	138,5	79	172
29	105	55	140	80	173
30	106,5	56	141	81	174,5
31	108	57	142,5	82	176
32	109	58	144	83	177
33	110,5	59	145	84	178,5
34	112	60	146,5	85	180
35	113	61	148	86	181
36	114,5	62	149	87	182,5
37	116	63	150,5	88	184
38	117	64	152	89	185
39	118,5	65	153	90	186,5
40	120	66	154,5	91	188
41	121	67	156,	92	189
42	122,5	68	157	93	190,5
43	124	69	158,5	94	192
44	125	70	160	95	193
45	126,5	71	161	96	194,5
46	128	72	162,5	97	196
47	129	73	164	98	197
48	130,5	74	165	99	198,5
49	132	75	166,5	100	200
50	133				

Голова комісії для проведення єдиного вступного випробування з методології наукових досліджень, кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії культури і філософії науки

Юлія ТАГЛІНА

Затверджено на засіданні приймальної комісії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, протокол № 5 від 05.05. 2026 р.

Відповідальний секретар приймальної комісії

Ганна ЗУБЕНКО